

rol oynadı. Rusya, Hokand Hanlığı'nın varlığına 1876'da son vermiş olmasına rağmen Buhara ve Hıve'nin küçük bir toprak parçası olarak kalmasına müsaade etti. Hıve'de 1920'de hanlığın kaldırılmasından sonra 1924 yılına kadar sürecek olan Hârizm Halk Cumhuriyeti kuruldu.

XX. yüzyılın başında Türkistan halkının içinden çıkan ve onu çağdaşlaştırmayı hedef alan Cedîdçilik bu dönemin önemli bir akımıdır. Münevver Kârî, Mahmud Hoca Behbûdî, Sadreddin Aynî gibi isimlerin önderliğinde faaliyetlerini sürdüren Cedîdçiler, Gaspıralı İsmâil'den etkilenmişlerdi. Rusya'nın bölgedeki hâkimiyetine karşı çeşitli ayaklanmalar düzenleyen halk meşhur Basmacı Hareketi'ni de gerçekleştirdi. Enver Paşa'nın 1922'de ölümü Buhara'daki kurtuluş hareketine önemli bir darbe vurdu. Basmacı Hareketi'ne Buhara ve Fergana bölgelerinden büyük oranda katılımlar oldu. Bu oluşuma aşiret liderleri, aksakallar, din adamları, rahzenler, Cedîd önderleri ve Enver Paşa'yı izleyen bazı Türk subayları liderlik yapmıştı. Bolşevik İhtilâli'nin ve Rus iç savaşının ihtiraslı yıllarında Taşkent, Türkistan'daki siyasî hareketliliğin odak noktası oldu. 1924'te Taşkent, Özbek Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti'nin başşehri olarak Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği'nin bir parçası haline geldi. 1924-1926 yılları arasında Türkistan'da sınırları yaygın bir şekilde oluşturulan Özbek ve Türkmen cumhuriyetleri, Tacik ve Kırgız Özerk cumhuriyetleri ile Karakalpak özerk vilâyeti meydana getirildi. Amuderya, Siriderya, eski Türkistan topraklarından Semerkant ve Fergana ile Buhara ve Hıve'nin bir kısmını ihtiva eden Özbek Cumhuriyeti 27 Ekim 1924'te kurulmuştu. Bu cumhuriyet 1929'a kadar Tacikistan'ı da içinde bulundurdu. Aynı yıl Tacikistan, Sovyet Cumhuriyeti statüsü elde etti; Karakalpakistan da 1936 yılında Özbek Cumhuriyeti ile birleştirildi. Sovyetler Birliği'nin dağılma sürecinde ise Özbekistan 1991 yılında bağımsızlığını ilân etti.

Bugün Özbekler, Özbekistan nüfusunun % 80'ini oluşturur. Bunun dışında Kazakistan, Kırgızistan, Türkmenistan ile Afganistan'ın kuzeyi, Çin toprakları ve Rusya Federasyonu içinde de Özbekler yaşamaktadır. Özbek Türkçesi içinde çeşitli farklılıklara rastlanırsa da edebî olarak Taşkent ağızı esas alınmıştır. Özbekistan topraklarında 1929 yılına kadar Arap alfabesi, daha sonra Latin alfabesi, 1940 yılından itibaren ise Kiril harflerinin kullanılmasına devam edilmiştir. Özbekistan Cumhuriyeti

Yüksek Meclisi 1993'te Latin harflerine dayanan alfabenin temel kurallarını onaylayarak bu konuda önemli bir adım atmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Seyfi Çelebi, *L'ouvrage de Seyfi Çelebi: Historien ottoman du XVIe siècle* (nşr ve trc. J. Matuz), Paris 1968, s. 123-133; A. A. Semenov, "Şeybani Han i Zavoevanie im İmperii Timuridov", *Materiali Po İstorii Tacikov i Uzbekov Sredney Azii*, Stalinabad 1954, XII, 39-83; a.mlf. v.dğr., *İstoriya Uzbekskoy SSR*, Taşkent 1955; M. Holdsworth, *Turkestan in the Nineteenth Century*, Oxford 1959; Mustafa Kafalı, "Şiban Han Sülalesi ve Özbek Ulusu", *Atsız Armağanı*, İstanbul 1976, s. 295-306; a.mlf., "Cuci Sülalesi ve Şu'beleri", *TED*, sy. 1 (1970), s. 194-205; M. Broxup, *Basmacılar* (trc. Yuluğ Tekin Kurat), Ankara 1984; A. Burton, *Bukharan Trade: 1558-1718*, Bloomington 1993; İsmail Aka, *Mirza Şahrüh ve Zamanı*, Ankara 1994; Baymirza Hayit, *Türkistan Devletlerinin Millî Mücadeleleri Tarihi*, Ankara 1995, tür.yer.; Shirin Akiner, *Sovyet Müslümanları* (trc. Tufan Buzpınar - Ahmet Mutu), İstanbul 1995, tür.yer.; Mehmet Alpargu, *Onaltıncı Yüzyılda Özbek Hanlıkları*, Ankara 1995; a.mlf., "Türkistan Hanlıkları", *Türkler* (nşr. Hasan Celal Güzel v.dğr.), Ankara 2002, VIII, 557-605; Abdullah Gündoğdu, *Hıve Hanlığı Tarihi, Yedigâr Şibanîleri Devri: 1512-1740* (doktora tezi, 1995), AÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü; S. Soucek, *A History of Inner Asia*, Cambridge 2000, tür.yer.; C. Poujol, *Dictionnaire de l'Asie Centrale*, Paris 2001, tür.yer.; Abuzeyitova v.dğr., *İstoria Kazahstana i Sentralnoy Azii*, Almatı 2001; Mansura Haidar, *Central Asia in the Sixteenth Century*, New Delhi 2002; *İstoriya Sredney Azii*, Moskva 2003; Rafis Abazov, *Historical Dictionary of Kyrgyzstan*, Oxford 2004; Mustafa Budak, "Osmanlı-Özbek Siyasi Münasebetlerinin Başlaması", *Avrasya Etüdleri*, II/4, Ankara 1995, s. 79-86; Remzi Kılıç, "Osmanlı-Özbek Siyasi İlişkileri (1530-1555)", *TK*, XXXVII/ 437 (1999), s. 523-534.

MEHMET ALPARGU

ÖZBEKLER TEKKESİ

İstanbul Kadırga'da
Orta Asya'dan gelen dervişlerin
barınması için inşa edilen
Nakşibendî tekkesi.

Kadırga'da Küçük Ayasofya mahallesinde Şehid Mehmet Paşa Yokuşu'nda Sokullu Külliyesi'nin yanında bulunan Nakşibendiyye'ye bağlı tekke Orta Asya'dan gelen Nakşî dervişleri için 1104'te (1692-93) İstanbul Defterdarı İsmâil Efendi tarafından kurulmuştur. Özbek kökenli şeyhlerin Osmanlı Devleti ile Orta Asya hanlıkları arasındaki ilişkilerde oynadıkları önemli rollerden dolayı İstanbul'daki Özbek tekkelere içinde en önemlisi sayılmaktadır. Kaynaklara Buhara Tekkesi, Buhârî Tekkesi adlarıyla da geçen tesisin vakfiyesinden dışında altı adet oda, şeyh odası

önünde bir sofa, etrafında bahçesi olan bir mescid, abdesthane, üç adet helâ ve avlu, içeride bir oda, karşısında yarım sofalı bir oda ve iki oda ortasında bir sofa, meyve ağaçları olan bahçe, bir hamam ve bir kâgir mahzenden oluştuğu anlaşılmaktadır. II. Abdülhamid'in emriyle 1305'te (1887-88) yenilenmiş, bugünkü mescid-tevhidhâne bölümü de Buhara Hanlığı'nın ileri gelen devlet adamlarından Astankul Bey tarafından 1900'de inşa ettirilmiştir. Tekkelerin 1925'te kapatılmasının ardından Buhara Tekkesi Türkistan Gençler Birliği, Türkistanlılar Kültür ve Sosyal Yardım Derneği, Türkistanlılar Talebe Yurdu gibi kurumları bünyesinde barındırmış, harem dairesinde son şeyh Abdurrahman Efendi (ö. 1953) ailesiyle ikamete devam etmiştir. Daha sonra harem bölümü yanmış, işlevsiz ve bakımsız kalan mescid-tevhidhâne de diğer bir yangında harap olmuştur.

Osmanlı sultanları, XVIII. yüzyılın sonlarından itibaren tekkenin şeyhlerini Osmanlı Devleti ile Orta Asya'daki hanlıklar arasında elçi olarak görevlendirmişlerdir. Meselâ XVIII. yüzyılda Şeyh Yahyâ Efendi'nin, XIX. yüzyıl ortalarında Şeyh Mehmed Efendi'nin resmî temasları zikredilebilir. Buhara Emirliği'nden İstanbul'a gelen birçok önemli kişinin burada konakladığına bakılırsa tekkenin Orta Asya'da da aynı şekilde telakki edildiği söylenebilir.

Alman şarkiyatçısı M. Hartmann'ın Çağatay dili ve kültürü üzerine yayımladığı eserlerinde yer alan bilgilerin önemli bir kısmını bu tekkenin derlemiş olması, öte yandan tekke şeyhlerinden Süleyman Efendi'nin XIX. yüzyıl sonlarında bir Çağatayca-Osmanlıca sözlük yayımlaması, Ahmed Yesevî'nin şiirlerini Türkiye Türkçesi'ne aktarması tekkenin Orta Asya ve Osmanlı kültürleri arasındaki iletişimde oynadığı önemli rolü gösterir. Süleyman Efendi ayrıca II. Abdülhamid'in panislâmist politikası çerçevesinde çeşitli görevlerle Hindistan, Afganistan ve Orta Asya'ya yollanmış, 1877'de Macaristan'ın Peşte şehrinde toplanan Turan Kongresi'ne padişah adına katılmıştır. Ayın günü cuma olan tekkede dokuz erkekle dört kadının ikamet ettiği Dahiliye Nezâreti'nin rûmî 1301 (1885-86) tarihli istatistik cetvellerinde belirtilmektedir.

Günümüze ulaşmayan kuzeydeki ahşap harem dairesi dışında kâgir olarak inşa edilen tekkenin diğer bölümleri ortak bir taban oluşturan zemin katın üzerinde birbirleriyle bağlantılı bağımsız kitleler halinde tasarlanmıştır. Zemin katın batısında Şehid Mehmetpaşa Yokuşu üzerinde orta-

da cümle kapısı, bunun üzerinde mescid-tevhidhânenen bağımsız olarak tasarlanmış minare yükselir. Bunların güneyinde (sağda) zemin katta mutfak-kiler-taamhâne grubunu, birinci katta meydan odasını, ikinci katta mescid-tevhidhâneyi barındıran kitle yer alır. Cümle kapısı ile minarenin kuzeyinde (solda) cadde üzerinde üç katlı selâmlık, bunun arkasında derviş hücrelerini içine alan misafirhane binası bulunur. Zemin katı güneydoğu kesimi altta su haznesi, üstte fevkanî avlu olarak değerlendirilmiş, avludan meydan odasına, bunun üzerindeki mescid-tevhidhâneye ve derviş hücrelerine geçiş sağlanmıştır.

Dikdörtgen cümle kapısı neo-gotik üslûpta bir sivri kemerin içine alınmış ve II. Abdülhamid'in 1305 (1887-88) tarihli yenileme kitabesiyle taçlandırılmıştır. Cümle kapısından ufak bir taşlığa girilmekte, bu taşlık kuzey yönünde selâmlıkla misafirhanenin arasındaki ince uzun avluya bağlanmakta, daha ziyade bir havalandırma-aydınlatma boşluğu niteliğindeki bu mekândan fevkanî avluya çıkılmaktadır. Selâmlığın ve misafirhanenin birinci ve ikinci katları arasındaki bu boşluğa bakan, kuzeyde harem bölümüyle hazîreyi tekkenin diğer bölümlerinden soyutlayan duvarın önünden dolaşarak "U" biçimini alan balkonlarla donatılmış, birinci kattaki balkonda "U"nun uçları fevkanî avluyla birleştirilmiştir. Geleneksel mimarideki revakların yerini tutan, her iki taraftan kapıların ve pencerelerin açtığı bu balkonlar demir putrelli volta döşemeleri, bunları birbirlerine bağlayan düşey demir gergileri ve aynı malzemeden yapılmış sade korkuluklarıyla dönemleri için oldukça modern bir görünüm sergiler.

Misafirhane kanadının her iki katı "karnı yarık" denilen plan tipinde olup doğu-batı doğrultusuna uzanan sofaların çevresinde dervişlerin barınmasına mahsus

odalarla helâ-abdestlik birimleri sıralanmaktadır. Selâmlığın içerdiği en ilginç mekân ise ikinci kattaki şeyh odasıdır. Kahve ocağıyla bağlantılı ufak bir sofadan geçilerek ulaşılan bu bölümde girişin bulunduğu doğu duvarı yüklerle donatılmış, güney ve kuzey duvarlarına birer dikdörtgen pencere, güney duvarına küçük bir köprüyle mescid-tevhidhâneye ulaştıran kapı, batı duvarına ise önünde balkon bulunan, sivri kemerli geniş bir kapı-pence-re yerleştirilmiştir. Nefis bir manzaraya sahip olan balkon yanlardan birinci ulusal mimarlık üslûbunda birer büyük konsolla takviye edilmiş, bunların arasına da aynı üslûpta bir dizi küçük konsol yerleştirilmiştir. Balkonun basit ahşap korkulukları, köşelerde üstleri soğan kubbeciklerle donatılmış masif ahşap babalara bağlanmaktadır. Selâmlığın geniş saçağı balkonun üzerine gelen yerde ahşap konsollarla desteklenmiştir.

Kareye yakın yamuk bir plan gösteren (yaklaşık 7,50 × 8,40 m.) mescid-tevhidhânenin duvarları tuğlayla örülmüş, kalan duvarlarıyla kısmen gizlendiği anlaşılan ahşap çatı yanmıştır. Açıklığı içeriden bir basık kemerle, dışarıdan demir putrelli bir lentoya geçilmiş olan giriş kuzey duvarının ortasında yer almakta, bunun üzerinde 1 Receb 1318 (25 Ekim 1900) tarihli, ta'lik hatlı inşa kitabesi bulunmaktadır. Mescid-tevhidhânenin duvarlarında sıralanan ikili pencere gruplarından alttakiler dilimli Bursa kemerleriyle taçlandırılmıştır. Yuvarlak tepe pencerelerinin zamanında alçı revzenlerle dolgulandığı tahmin edilebilir. Mihrap nişinde seçilen alçı mukarnas izleri birinci ulusal mimarlık üslûbunda bir süslemenin varlığına işaret eder.

Özbekler Tekkesi'nin, geleneksel plan şemalarıyla Batı kökenli inşaat tekniklerini ve birinci ulusal mimarlık akımına bağlanan birtakım ayrıntıları bağdaştıran ilginç

tasarımı gibi Şehid Mehmet Paşa Yokuşu üzerindeki batı (giriş) cephesinin düzenlenmesi de kendine özgüdür. Yatay silmelerle ayrılmış olan katlarda farklı örgüler kullanılmış, bodrumda kesme taş, zemin katta Roma ve Erken Bizans dönemlerinde kullanılan, ancak Osmanlı mimarlığında hemen hiç görülmeyen "opus sectile"-ye benzer bir tür örgü, birinci ve ikinci katlarda ise üzeri sıvalı tuğla örgü tercih edilmiştir. Söz konusu cephede gözlenen anıtsallık ve özgünlük iddiasının odağı, şüphesiz minarenin -İstanbul Mevlânâkapı'da XVII. yüzyıla ait Tulumcu Hüsâm Mescidi dışında- Osmanlı mimarlığında görülmeyen bir biçimde cümle kapısı üzerine oturtulmuş olmasıdır. Öte yandan şeyh odasının cephesi gerek içerdiği mimari öğeler (sivri kemerli geniş açıklık, balkon ve saçak konsolları) gerekse oranları bakımından Konya Alâeddin tepesinde yer alan XII. yüzyılın ikinci yarısına ait Kılıçarslan Köşkü'nü hatırlatır. Şeyh odasının manzaraya hâkim konumuyla tekkeye gelen hatırlı misafirlerin ağırlandığı bir tür köşk niteliğinde oluşu bu iki yapı arasında bilinçli bir etkilenmenin varlığını destekler. Birinci ulusal mimarlık akımının öncü yapılarından biri olan Özbekler Tekkesi'nin giriş cephesindeki ayrıntıların benzerlerine Alexandre Vallaury'nin günümüzde İstanbul (Erkek) Lisesi olarak kullanılan Çağaloğlu'ndaki Düyûn-ı Umûmiyye binasında rastlanması, 1887'deki yeniden inşa işleminin adı geçen mimara havale edilmiş olduğunu düşündürmektedir.

1990'lı yıllara doğru bu tekkenin genel restorasyonu için girişimlerde bulunmuş ve bir mimarlık bürosu tarafından binayı bütünüyle ele alan çok ayrıntılı bir projesi hazırlanarak İstanbul Anıtlar Kurulu'na sunulmuş ve buradan alınan onay ile yakın zamanda yapının restorasyonuna başlanmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

İstanbul Tekkeleri Listesi, TSMA, nr. E. 1772, 3333, 1805-1826 arası, nr. 5; Melekpaşazâde Kadri Beyefendi, *Hankahnâme (İstanbul Tekkeleri Listesi)*, Süleymaniye Ktp, Nuri Arlasez, nr. 36, 1833-1846 arası, vr. 2^p, nr. 34 (Cuma), vr. 8^p, nr. 203 (Perşembe); Mehmed Tefik, *Yâdigâr-ı Macarîstân-ı Asr-ı Abdülhamîd Hân*, İstanbul 1294, s. 17-18; Bandırmalîzâde, *Mecmûa-i Tekâyâ*, İstanbul 1307, s. 3; *Mecmûa-i Cevâmî*, I, 12-13; *Âsitâne Tekkeleri*, s. 4 (Cuma); *Bâb-ı Âlt Nezâret-i Umûr-ı Dâhiliyye Sicil Nüfus İdâre-i Umûmiyyesi, Dersâadet ve Bilâd-ı Selâse Nüfus-ı Millisine Mahsus İstatistik Cetvelidir*, İstanbul 1301, s. 50; *1329 Senesi İstanbul Belde-i İhsâyât Mecmuası*, İstanbul 1330, s. 19; Osman Nuri Ergin, *Türk Şehirlerinde İmâret Sistemi*, İstanbul 1939, s. 26-36; Mehmet Saray, *Rus İşgalî Devrinde Osmanlı Devleti ile Türkistan*

Özbekler
Tekkesi -
Kadırga /
İstanbul

Hanlıkları Arasında Siyasi Münasebetler (1775-1875), İstanbul 1984, s. 84-88, 133-134; Tahsin Öz, *İstanbul Camileri*, Ankara 1987, I, 114; *Emînönü Camileri* (nşr. Eminönü Müftülüğü), İstanbul 1987, s. 45-46; Mustafa Özdamar, *Dersaadet Dergâhları*, İstanbul 1994, s. 62-63; Ramazan Muslu, *Osmanlı Toplumunda Tasavvuf (18. Yüzyıl)*, İstanbul 2003, s. 298-299; Hür Mahmut Yücer, *Osmanlı Toplumunda Tasavvuf (19. Yüzyıl)*, İstanbul 2003, s. 291-292; M. Baha Tanman, "Un champ inexploré de l'architecture domestique ottomane: Les harems et les selamlıks des tekkes", *Actes des VI et VIIe congrès sur le corpus d'archéologie ottomane sur. selsebils, minarets, mausolées et souks a l'époque ottomane*, Tunis 2005, s. 57, 70, fig. 23; a.m.f., "Buhara Tekkesi", *DBİst.A*, II, 326-327; G. M. Smith, "The Özbek Tekkes of Istanbul", *Isl.*, LVII/1 (1980), s. 137-139; Atilla Çetin, "İstanbul'daki Tekke, Zaviye ve Hankâhlar Hakkında 1199 (1784) Tarihli Önemli Bir Vesika", *VD*, XIII (1981), s. 584; Th. Zarcone, "Histoire et croyances des derviches turkestanais et indiens à Istanbul", *Anatolia Moderna: Yeni Anadolu*, II, Paris 1991, s. 150-153; a.m.f., "Buhara Tekkesi", *DBİst.A*, II, 325-327; Azmi Özcan, "Özbekler Tekkesi Postnişini", *TT*, XVII/100 (1992), s. 12-16; Mehmet Alper, "Buhara Özbekler Tekkesi", *Arktekt*, sy. 424, İstanbul 1995, s. 38-43; A. Hoffmann, "Politik und Architektur im Umbruch-spätosmanische Tekken in Istanbul", *Architectura*, XXXIV, Münchener-Berlin 2004, s. 96-119 (99-105); "Buhârâ Tekkesi ve Mescidi", *İst.A*, VI, 3099.

M. BAHA TANMAN

ÖZBEKLER TEKKESİ

İstanbul Üsküdar'da
Orta Asya'dan gelen dervişlerin
barınması için inşa edilen
Nakşibendî tekkesi.

Kaynaklarda el-Hac Hoca, Hacı Hoca, Kalerenderhâne adlarıyla da anılan, Sultantepe'de Servili Köşk (günümüzde Münir Ertegün) sokağındaki tekke, Orta Asya'dan gelen seyyah dervişler için 1166'da (1753) Maraş Valisi Abdullah Paşa tarafından kurulmuştur. 1171'de (1757-58) Hasan Ağa adında bir hayır sahibinin desteğiyle ilk postnişin Şeyh Seyyid Hacı Abdullah Efendi tekkeyi Nakşibendiyye tarikatına vakfetmiş, mescid-tevhidhâneye minber koydurmuş, imâmet ve hitâbet görevlerini kendisi üstlenmiştir. III. Mustafa döneminde ise (1757-1774) postnişin Semerkantlı Şeyh Seyyid Abdülekber Efendi tarafından genişletilmiştir.

Başlangıçta mütevazı bir kuruluş olan tekke zaman içinde birtakım eklerle donatılarak tam teşekküllü bir tarikat tesisine dönüşmüştür. 1844'te Sultan Abdülmecid bugünkü şekliyle tekkeyi yeni baştan inşa ettirmiştir. 1849'da Buharalı Şeyh Mehmed Receb Efendi ile büyük oğlu ve

halefi Şeyh Mehmed Sâdık Efendi'nin ruhları için bir su haznesiyle çeşme yaptırılmış, bunlar 1872'de Sultan Abdülaziz'in eşlerinden Dürrünev Kadınefendi tarafından tamir ettirilmiştir. 1877 Osmanlı-Rus Savaşı sırasında tekkeye sığınanlar için arsanın kuzeyinde 1950'lerde yıktırılacak olan ahşap odalar yapılmış, 1893'te II. Abdülhamid tarafından binada bir onarım daha gerçekleştirilmiştir.

Tekkelerin 1925'te kapatılmasının ardından selâmlık bölümünde son postnişin Şeyh Atâ Efendi'nin kardeşi Şeyh Necmeddin Efendi ile (Özbekkangay) ailesi, haremde ve derviş hücrelerinde tekkenin bazı emektar mensupları ikamet etmiştir. Necmeddin Efendi'nin önderliğinde mübarek gün ve gecelerinde zikir meclisleri düzenlenmiş, tekkenin mutfağında geleneksel Özbek pilâvı pişirilmiş, âşûrâ ve mevlid cemiyetleri, mûsiki ve sohbet toplantıları düzenlenerek tekke ve tarikat kültürü yaşatılmaya çalışılmıştır. Şeyh Necmeddin Efendi'nin vefatından (1971) sonra bakımsızlıkтан iyice harap olan tekke, Amerika Birleşik Devletleri'nde yaşayan ve tekke şeyhlerinin neslinden gelen iş adamları Erteğün kardeşlerin yardımlarıyla 1983-1994 yılları arasında onarılmıştır. Günümüzde özgün mimarisi ve mefruşatı ile müze gibi korunan yapının selâmlık bölümünde şeyh ailesi mensupları yaşamaktadır.

Tekkenin âyin günü bazı kaynaklarda pazar, bazılarında perşembe olarak verilmekte, Dahiliye Nezâreti'nin rûmî 1301 (1885-86) tarihli istatistik cetvelinde burada on üç erkekle sekiz kadının oturduğu belirtilmekte, ayrıca Maliye Nezâreti'nin rûmî 1325 (1909-10) tarihli *Ta'âmîye ve Tahsisat Defteri*'nde tekkeye günde 2 okka et, yılda 372 kuruş verildiği belirtilmektedir. Aslında Nakşibendiyye'nin Yesevî izleri taşıyan ve cehrî zikri benimseyen koluna bağlı Özbekler Tekkesi'nin son

şeyhi Necmeddin Efendi'nin Nakşibendî-Hâlidî şeyhlerinden Ankaralı Küçük Hüseyin Efendi'nin halifelerinden olması dolayısıyla aynı tarikatın adı geçen kolu da temsil edilmiştir.

İstanbul'daki diğer Özbek tekkeleri ve Üsküdar'daki Afganiler Tekkesi ile yakın ilişkiler içinde olan bu tesis, konaklama işlevinin yanı sıra Orta Asya tasavvuf kültürünün ve özellikle İstanbul'da hiçbir zaman doğrudan temsil edilmeyen Yeseviyye'ye has tarikat folklorunun yaşatıldığı bir ocak olmuştur. Diğer taraftan altıncı postnişin Şeyh Mehmed Sâdık Efendi'nin Buhara'da öğrendiği ebru sanatını İstanbul'da devam ettirmesi ve yayması, oğlu ve halefi olan "Hezarfen" lakaplı Şeyh İbrâhim Edhem Efendi'nin hat, ebru, ince marangozluk, hakkâklık, matbaacılık, dokumacılık, oymacılık gibi el sanatlarını icra etmesi sebebiyle tekkenin Türk sanat tarihinde önemli bir yeri vardır. İ. Edhem Efendi'nin şeyhliği sırasında (1855-1904) bir ilim ve sanat merkezine dönen tekke matematikçi Sâlih Zeki Bey, Mekteb-i Harbiyye Nâzırı Galib Paşa, ressam Hüseyin Zekâi Paşa, Halide Edip Adıvar'ın babası Edip Bey, filozof Rıza Tevfik (Bölükbaşı) gibi ünlü simaların uğrağı olmuştur.

Özbekler Tekkesi, Kurtuluş Savaşı tarihinde de önemli bir rol oynamıştır. Şeyh Atâ Efendi'nin İstanbul'da işgal kuvvetlerine karşı oluşturulan Karakol Cemiyeti'nin üyelerinden olması sebebiyle tekke bir müddet Kuvâ-yi Milliyye mensuplarından yaralananlar için hastahane olarak kullanılmış, ayrıca İstanbul'dan kaçırılan silâh ve cephanelerle Anadolu'ya gizlice geçmek isteyen, içlerinde İsmet İnönü, Adnan Adıvar, Halide Edip Adıvar, Ali Fuat Cebesoy'un babası İsmâil Fâzıl Paşa, Mehmed Âkif Ersoy ve Celâleddin Ârif Bey gibi önemli isimlerin bulunduğu kişilerin ilk durağı haline gelmiştir.

Sultantepe'de
Özbekler
Tekkesi
(restorasyondan
sonra)